

TA`LIM-TARBIYA JARAYONIDA MUSIQA SAN`ATI HAMDA MAQOMNING MA`NAVYIY-MADANIY O`RNI VA AHAMIYATI.

Adurazzoqova Mehribon Jaloliddin qizi
J.D.P.U “Maktabgacha ta`lim” fakulteti
Musiqqa ta`limi yo`nalishi 301- bosqich talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada ta`lim-tarbiya jarayonida musiqa san`atining ma`naviy-madaniy kamolotimizdagi o`rni va ahamiyati shuningdek xalqimiz ijodiyotidagi badiiy musiqiy asarlar hamda, mumtoz musiqamiz xususida so`z yuritilgan

Kalit so`zlar: Ta`lim-tarbiya, an`analar, mumtoz musiqa, she`riyat, kuy, ohang, Shashmaqom.

Mustaqil mamlakatimizda ta`lim-tarbiya ishlarini to`g`ri yo`lga qo`yish milliy va umum insoniy qadriyatlarning barcha imkoniyatlaridan oqilona hamda samarali foydalanishni taqozo etadi.

Mumtoz an`analar uzoq davrlar davomida rivojlanib, falsafiy tafakkurni umumlashtirgan holda, hikmatli so`zlar, xalq maqollari, ayrim aytim hamda laparlar, yalla hamda maqom taronalari shaklida saqlanib, ma`naviy boyligimizning yorqin namunasi sifatida o`z ahamiyatiga ega ekanligini kuzatamiz

Mustaqillikka erishganimizdan to hozirgi davrgacha ta`lim-tarbiya sohasida, milliy axloq-odobni qayta tiklash, milliy urf-odatlar va an`analarni, qadriyatlarimizni yanada rivojlantirish xususida juda keskin burilishlarni amalga oshirilganligining guvohi bo`lishimiz mumkin. Ayniqsa yoshlarning ta`lim-tarbiyasiga bo`lgan qarashlar, davlat siyosatining ustivor maqsadlariga aylanib kelmoqda.

Shu sababdan mumtoz va zamonaviy milliy madaniyatimizning eng noyob namunalaridan bahra olishga imkon berib kelayotgan madaniyat sarchashmalarimizni asrashimiz lozim. Davlatimizda musiqa, tasviriy, monumental va amaliy san`at sohalarida katta muvafaqqiyatlarga erishganligi tasodif emas. Milliy va jahon madaniyatining eng yaxshi namunalarning targ`ib qilish va ommalashtirish yosh avlodni, hozirgi yoshlarimizni ma`naviy tarbiyalashning asosi bo`lib kelmoqda.

Jahon xalqlarining ilg`or madaniyati milliy ma`naviyatimizni yanada yuksak darajada ko`tarishda ijobiy ta`sir etishi mumkinligi haqida inkor etib bo`lmasligini isbotlab kelmoqda. Ta`lim-tarbiya jarayonida boshqa xalqlar merosining ijobiy tomonlaridan qanchalik foydalanmaylik, baribir, o`zbek xalqining milliy musiqa madaniyatini yoshlar tarbiyasiga qaratilgan barcha omillarining o`ziga xosligi ma`naviy-madaniy kamolotimizning asosi bo`lib qolishimizni ta`kidlash joiz. Bu masalada o`tmishdan bizga meros bo`lib kelgan xalq pand-nasihat an`analari muhim kasb etib kelayotganining guvohi bo`lamiz.

Ma`naviy-madaniy boyliklar yozma manbalarda, tosh va taxta bitiklarda shuningdek, Mahmud Qoshg`ariy, Yusuf Xos Hojib va boshqa allomalarning mumtoz asarlarida o`z aksini topib kelmoqda. Shu jumladan mumtoz meros namunalarida ham ta`lim-tarbiyaning nazariy

va amaliy masalalari bilan bog'liq bo'lgan ko'pgina muhim muammolar ilgari surilgan. Bular hozirgi kunimiz uchun ham katta ahamiyatga ega bo'lgan ma'naviy-ma'rifiy va tarbiyaviy omillar hisoblanadi.

Farobiyning «Fozilodamlarshahri» nomli asarida o'rtaga tashlangan masalalarichidaham yoshlarning ta'lim-tarbiyasining o'ziga xos bo'lgan xususiyatlari o'z aksini topgan shuningdek bir qatorshart-sharoitlari, xalqning adolatli jamiyat va uning ma'naviy-estetik, falsafiy-axloqiy talablariga xos bo'lgan qonuniyatlari keng yoritilgan. Imom Ismoil al-Buxoriy, Imom at Termiziy, Najmiddin Kubro, Ahmad Yassaviy, Baxovuddin Naqshband, Xo'ja Axror Valiykabidaholarning axloqiy, estetik ta'limotida barchanihalollik, poklik, mehnatsevarlik va insonparvarlikka chorlovchi g'oyalar asosiy masalalardan hisoblangan.

O'zbek mumtoz she'riyatida ham axloq-odob masalasining falsafiy muammolarini hayatda keng o'rin olganligini ko'ramiz. Navoiy, Bobur, Mashrab, Nodira va boshqalar boblarning mumtoz g'azal va she'riyatida to'g'rilik, mehnat sevarlikni insoniy mehr-muhabbatni ulug'lovchi falsafiy-didaktik fikrlarni kuzatishimiz mumkin. Shu bilan birvaqtning o'zida badiiy she'riyat amaldagi mohiyatini badiiy musiqa merosi bilan chambarchas, hamkorlikda hamda yonma-yon olib borganligini e'tirof etishimiz lozim.

Xalqimiz tomonidan ijodetilgan badiiy-musiqiy asarlar o'z navbatida badiiy she'riyatsiz kamol topaolmasligini to'latushungan ijodkorlar bui kki buyuk san'at merosida bahramand bo'lishlikka barchamizni undagan holda, har bir asarning tub negizida go'zallikka, hayotiy barkamollikka chorlagan.

Ayniqsa, bu masalada yoshlarning ta'lim-tarbiyasiga bo'lgan e'tabor birinchilardan hisoblanadi. Shuni e'tirof etish joizki, Hazrat Navoiy yosh shoir kunlarida iqtidor hamda iste'dodga musharraf bo'lgan yoshlarning qiziqishlariga qarab, musiqiy ohangni sezmagan hamda uning amaliyotidan bexabar bo'lgan va o'zini shoir deb ataydiganlar shoir emaslar. “Musiqia sirlari qalb sirlaridir” deb ma'lum bir tarbiyaviy fikrlarini bildirib o'tgan

Musiqiy ohanglar orqali inson go'zal she'r va kuylardagi bir-biriga mutanosiblikni ko'radi, musiqiy ijro orqali inson qalbining ruhiy kechinmalarini sezadi, go'zallikka bo'lgan havasini yuksaltiradi. Albatta, bunday ta'sirchanlik xususiyatiga bo'lgan havasni yuksaltiradi, mumtoz kuy hamda qo'shiqlarimiz yoshlarimizning ijodiy barkamollikka intilishlarini, kelajakdagi muvafaqqiyatlarga erishish imkoniga muyassar bo'ladi.

Azaldan tibbiyotda davolashning uch turi mavjud bo'lib, so'z, dori, tig' hisoblanib, bundan tashqari shuni ham alohida ta'kidlab o'tish joizki musiqiy cholg'ularbilan davolanish ham qadimdan mavjud bo'lgan va natijasiesahamma turlardan samarador ekanligi ham qayd etib o'tilgan. Mumtoz musiqa maqom kuylari, jozibador qo'shiq hamda sarbaland kuylar inson salomatligining garovi bo'lib qoladi. Aslida musiqiy kuylar bilan davolash uslublari qadimdan turli allomalarning hayotiy tajribasiga aylanib kelganligini ham aytib o'tishjoiz.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTINING

QARORI O'ZBEK MILLIY MAQOM SAN'ATINI YANADA RIVOJLANTIRISH CHORA-TADBIRLARI TO'G'RISIDA

Xalqimiz madaniy merosining ajralmas qismi bo'lgan milliy maqom san'ati o'zining qadimiy tarixi, teran falsafiy ildizlari, betakror badiiy uslubi va boy ijodiy an'analari bilan ma'naviy hayotimizda alohida muhim o'rin egallaydi.

Asrlar davomida ulug' shoir va olimlar, mohir bastakorlar, hofiz va sozandalarning mashaqqatli mehnati va fidoiyligi, ijodiy tafakkuri bilan sayqal topib kelayotgan ushbu noyob san'at nafaqat yurtimiz va sharq mamlakatlarida, balki dunyo miqyosida katta shuhrat va e'tibor qozongan. Maqom san'atining gultoji bo'lgan “Shashmaqom” YUNESKO tomonidan insoniyatning nomoddiy madaniy merosi sifatida e'tirof etilgani hamda uning Representativ ro'yxatiga kiritilgani buning yaqqol tasdig'idir PQ-3391-son qaroriga ko'ra o'zbek maqomini yanada rivojlantirish uchun ko'plab farmonlar nizomlar qabul qilindi

Ayniqsa mumtoz musiqa merosimizni sarchashmasi bo'lgan – «Shashmaqom» va uning turkumini tashkil etgan taronalarni alohida ta'kidlaymiz. Shu bahamda qismlardan o'rin olgan musiqiy asarlar xalqimizning ma'naviy madaniyatining tarkibiy qismini tashkilotadi. O'z vaqtida notali yozuvlarga tayangan holda chop etilgan «Shashmaqom» turkumlari barcha professional hamda an'anaviy havaskorlik jamoalarining kundalik faoliyatida salmoqli o'rin egallab kelayotganligi, bu meros mumtoz musiqa namunalarini o'z vaqtida yosh iste'dod egalari tomonidan ijro etilishi albatta musiqa shinavandalari, ijodkor yoshlarning estetik dunyo qarashini shakllantirishga hech shubha yo'q. Ishonchimiz komilki, o'rta hamda kasb-hunar kollej yoshlari, oliygoh hamda musiqa va san'at oliygohlarida tahsil olayotgan bo'lg'usi san'at ahlining o'quv-tarbiyaviy rejaları hamda dasturlari damumtoz maqomlar ijrosi alohida o'rin egallaydi. Mumtoz musiqiy meros namunalari yoshlarning estetik kamolotini shakllantirishda bosh omillardan biriga aylanib bormoqda.

Xulosa o'rnida shuni alohida ta'kidlab o'tish joizki, bu borada ya'ni, yoshlarning estetik ta'lim tarbiyasini shakllantirishda o'tmishdagi ajdodlarimiz dan bizgacha yetib kelgan mumtoz meros namunalarini mukammal o'rganish hamda yoshlarimizning kamolotga yetishishlarida madaniy merosimizga bo'lgan qiziqish hamda diqqat e'tiborni qaratish har bir ta'lim-tarbiya tizimida faoliyat ko'rsatayotgan murabbiy, ustozlarning shuningdek musiqa o'qituvchilari hamda madaniyat xodimlarining kasbiy vazifalari ekanligini unitmaslik lozim.

Ma'naviyatdan san'atdan uzilgan har qanday go'zallik oxir-oqibat tupsiz jarlikdir .(A Mehribon)

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimov I.A. “Yuksakma’naviyat – yengilmaskuch” – T.: “Ma’naviyat”, 2011-yil
2. Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi. Barkamolavlod – O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori. – T., 1998-yil.
3. Ho‘jayeva M. “Umum ta’lim maktablarida musiqa o‘qitish metodikasi” O‘z.D.K.tahrir-nashriyotbo‘limi. Toshkent., 2008-yil.
4. Mavlonova R, Abdurahimova R. “Pedagogikmahorat”. “Fan vatexnologiyanaashriyoti”. T., 2009-yil
5. Макаренко А.С. “Педагогические сочинения”: В 8 т. М.: “Прогресс”, 1983–1986.
6. Xoliqov A. “Pedagogikmahorat”. “Iqtisod-moliyanashriyoti”, Toshkent., 2011-yil.
7. Yusupova N. “Musiqasavodi, metodikasivaritmika”. “Musiqa” nashriyoti. Toshkent., 2010-yil